

Vaqif Yusifli

filologiya elmləri doktoru, professor

Erməni xisləti yazıçı Əli İldırımoghlunun nəsrində

İkimininci illərdə Azərbaycan nəsrinə yeni bir romançı gəldi. Bu romançı yaşına görə cavan deyildi. O, ilk romanını yaşı yetmişə çatanda qələmə aldı. Lakin bu vaxta qədər mükəmməl həyat təcrübəsi əldə etmişdi, öz hekayələri və publisistik yazıları ilə Azərbaycanda kifayət qədər tanınmış və şöhrət qazanmışdı. Azərbaycanı qarş-qarış gəzən, insanların həyat tərzini, xasiyyət və davranışları ilə yaxından tanış olan bu yazıçı əsl həyat adamı idi. O, müəllim kimi fəaliyyətə başlamışdı, jurnalist kimi qırx il öz istedadını nümayiş etdirmişdi. Yazıçı kimi - romanlar müəllifi kimi hələ tanınmırdı. Amma bir romanından sonra onu tanıdılar, xalq mədəniyyəti və folklorla ilə bağlılığını, dil və üslubunun sadəliyini, yalnız reallığa, gerçək həyat hadisələrinə üz tutduğunu sezdilər. Oxucuların, ədəbi ictimaiyyətin yekdil rəyi bu oldu ki, onun özünəməxsus yazıçı üslubu, fərdiyyəti var.

Əli İldırımoghlunun nəsrində də ermənilik barədə bir çox fikirlər, mülahizələr var ki, o, bütün bunları əhvalatlar, hadisələr və söhbətlər əsasında nəzərə çatdırır. Onun yaxın keçmişin real həqiqətləri silsiləsindən "Erməni xisləti" adlı bir yazıya da müraciət edək. Bu yazının janrı olmuş bir hadisə əsasında qələmə alınan hekayədir.

Müəllif yazır ki, neçə il bundan öncə, bir payız çağı maşınla Şuşaya gedirdik. Şuşanın dolaylarında qoyun sürüləri ilə rastlaşdıq, Aşağı sürətlə gedən maşınımız sürünü yarıb irəliləmək üçün aramsız siqnal verdi, amma Qarakərə qoyun gözlənilmədən özünü maşının qabaq fənərlərinə çırpdı, yıxıldı və tez də qalxıo sürüyə qarışdı. Tez maşını saxladıq. Yolumuza davam etmək istəyəndə üzgözünü tük basmış, hündürboylu, cantaraq

bir çoban çıxdı, əlində dəyənək qabağımızı kəsdi, qışqıra-qışqıra dedi ki, ara, permanın qoyununa vurub hara qaçırsınız. Rəis maşından endi. "Bağışlayın, a kirvə, adınız nədir?" Erməni Aşot Manukyanla maşındakıların söhbəti uzun çəkir. O, hədə-qorxu gəlir, inadından dönmür, onların qabağından çəkilmir, hətta zədələnmiş qoyunun əvəzinə puldan da imtina edir. Bax, şu səhnə ermənilərin müsəlmanlara qarşı necə kinli olduqlarını, bir fürsət düşərsə, necə canavara çevrildiklərini sübut edir.

Amma hekayə hələ bitmir. Maşının sürücüsü Rəşid rəisindən icazə alır ki, qoy bu məsələni mən həll edim. "Rəhid hücum çəkdi erməninin üstünə:

Qarabağ Azərbaycandır!

- Ə, vicdansız oğlu, vicdansız. Bayaqdan bu kişilər abırına qısılib, sənə baş qoşmaq istəmirlər, sən də həyasızlığına salıb, bizi girinc eləmişən, qoymursan sakitcə yolumuzla gedək, bun ə həyasızlıqdv eləyirsən?! Rəis sürücüyə tapşırdı ki, çoban adamdı, onnan işin olmasın. Həmişə özündən böyüyün qarşısında "bəli, baş üstə"dən başqa kəlmə işlətməyən sürücü bu dəfə rəisi eşitmədi. Əlində maşından götürdüyü yarım metrlik dəmirlə Aşotu yaxalamaq istəyəndə, erməni arada heç bir şey olmaybmış kimi, şaqqanaq çəkib güldü və yüz ilin dostu, qardaşı kimi sürücünün boynuna sarıldı:

- Va! Ara! Məshəb haqqı, zarapat eləyirəm də. Mənim sürümün hamısı sizə qurbandı. A kibrə, mən burda nə dedim ki, kepinizə dəydi ki, mənim bir səpim olub, onda gərək günahıma bağışlayasınız"

Çox ibrətli bir hekayədir, erməniliyin əsl üzünü açır, maskasını yırtır. Fərsət məqamı gələndə vəhşi heyvana dönən erməni, güc, qüvvət görünəndə necə də miskinləşir. Tarix boyu belə olub...

Tarixi əsərlərdə erməni-müsəlman davasını əks etdirən, günü, ayı, ili ilə düzümlənən mənbələr, sənədlərin dili ilə söz açan materiallarla üzləşirik. Lakin bədii və publisistik əsərlərdə bu mövzu tarixi əsərlərdən fərqlidir. Belə ki, müəllif tarixdə baş vermiş hadisələri qətiyyənlə təhrif eləmir, lakin bu əsərlərdə canlı obrazlar, həyat həqiqətlərinin bədii təcəssümü diqqəti cəlb edir. Qarabağ müharibəsini əks etdirən romanlar sırasında Sabir Əhmədlinin "Axirət sevdası", Hüseynbala Mirələmovun "Dağlarda atılan güllə", Aqil Abbasın "Dolu" romanlarının adlarını çəkmək olar.

Əli İldırımoglundun romanlarında da bu mövzu əhəmiyyətli yer tutur. "Mənim rəncbər atam" romanında İldırım kişi deyir ki: "Radiolar bar-bar bağırır ki: "Qardaş olub Hayistanla-Azərbaycan", sənə köhnə havaları çalırısan. Onsuz da atam bilirdi ki, erməni hansı yuvanın quşudur. Xalq arasında nahaq deməyiblər ki, ermənini qapında gör. Elə ki, işi düşdü, qapına gəldi, yağlı dilini işə salıb kəlməbaşı-kirvə, kirvə-deyəcək. Əlinə fərsət düşəndə də əqrəb kimi quyuğunu qaldıracaq. Atam bunları içi kimi bilirdi. Ancaq bildirməyin zəmanəsi deyildi". Yenə həmin romanda Sədətqulu kişi yaşadığı əsrin əvvəllərində ermənilərin Qubadlı camaatının başına gətirdiyi müsibətləri xatırlayır Köhnə Balahəsənli kəndindən qalxan alovun tütüsü onun da gözlərini yaşartmışdı, burda ermənilərin törətdiyi vəhşiliklərin şahidi olmuşdu. Qətlə yetirilən, işgəncələrə məruz qalan insanların fəryadı Sədətqulun qulağından getməmişdi.

Yenə həmin romanda erməni vəhşiliklərinin şahidi olursan. "Behbud kişi bir səhər Azərbaycan-Ermənistan sərhəddinin qovuşduğu Aynaqlı dərəsinə odun yığmağa gedir. Əliquluuşağı ilə kövşən-kövşənə olan Xınzırək kəndindən dörd nəfər erməni qulduru Behbud kişini kənardan görüb, tez onu dövrəyə alırlar. Behbud kişi işin nə yerdə olduğunu başa düşüb qasmaq istəyir. Lakin ona aman vermirlər.

- A kirvə, sizə neyləmişəm?! Öz meşəmizdən odun yığıram. Yalvarıram sizə, buraxın gedim. Mənnən işiniz olmasın, balalarım var.

- Ara, turka buraxmaq olar?! Səni doğrayıb bizim ac köpəklərə atacam,- ermənilər bunu deyib onun başına ip salıb sürüyürlər.

Behbud kişi yalvarıb yaxarır ki, öldürürsünüz, elə burda öldürünq! Qoy qanım öz torpağımıza tökülsün...

Ermənilər insafa gəlmirlər. Onu amansızcasına döyə-döyə Xınzırək kəndinə aparırlar. Bunu eşidib bilən kənd adamlarının sevinci yerə-göyə sığmır. Çünki bir türk ələ keçmişdi. Uşaqlı-böyükü hamı

Qarabağ Azərbaycandır!

onun edam mərasiminə axışır. Kəndin kənarında Behbud kişini əl-qolu bağlı ağaca sarıyırlar. Və qpnıq itləri üstünə buraxırlar".

Başqa bir misal: "Bir dəfə də şər qarışanda erməni namərdləri torlu-tüfəngli Əliquluuşağı kəndinə hücumə keçəndə ayağı yer tutan ev-eşiyini atıb üz qoyur qaçmağa. İllərlə yel xəstəliyindən əziyyət çəkən kimsəsiz bir qarı yorğan-döşəkdən qalxa bilmir. Ermənilər onu dörddirəkli damın altında, xəstə vəziyyətdə yaxalayırlar. Xəstəhal qarıya olmazın işgəncələr verirlər"

Əli İldırımog̃lunun digər romanlarında da ermənilərin törətdikləri vəhşiliklər haqqında belə ürək sarsıdan səhnələr çoxdur. Müəllifin dünyaya gəldiyi kənd Ermənistanla həmsərhəd idi və Əli İldırımog̃lu öz rəncbər atasından, o kəndin qocaman sakinlərindən bu vəhşiliklər barədə xeyli bilgiləri vardı.

Bu yazıda Əli İldırımog̃lunun erməni xislətindən söz açan digər romanlarından da söz açə bilərik. Amma, zənnimizcə, bu qədər yetər.

//Ədəbiyyat qəzeti. – 2020. – 19 noyabr.